

Q. K. 397, 19.

X 1903404

II n
3587

Q. D. B. V.
DISSERTATIO HISTORICA
De
VRATISLAVIA
SILESIAE METRO-
POLI

Quam
Auxiliante Deo
In Celeberrima Wittebergensi Academia
PRÆSIDE
VIRO CLARISSIMO
DN. M. JOHANNES Lehmann/
Silesio, Præceptore, ac Fautore suo, æternum
venerando;

Publicæ Eruditorum Ventilationi subjicit
In Auditorio Majori ad diem 13. Februarij
Anno M DC LXIX.

JOHANNES ANDREAS Wauersberger /
Vratislavia - Silesius
AUTOR & RESPONDENS.

Ex Officinâ Typographicâ JOHANNIS HAKEN.



M. 6.

12587.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]



I. N. J.

Προδύλιον.

Quemadmodum corpus humanum, absente anima, sceletoni,
 vermium ac hydrarum habitaculum est: Ita urbs quæ bene
 constituta non gaudet Republica, spelunca latronum, & uti
 B. Lutherus, mundum appellavit, stabulum nebulonum, dici
 potest. Ubi n. Domina virtutum omnium, Justitia, quæ, te-
 ste disertissimo Justino (a) religione mixta multum ad incre-
 menta populi facit, non viget, ibi (concordia cum res parvæ
 crescant, discordia maximæ dilabantur) nihil prosperis rerum
 potest uti successibus, sed omnia prorsus ad interitum ruere co-
 guntur. Quam felix autem è contrario Urbs illa sit, quæ κειμήλιον
 benè constitutæ Reipublicæ exornet, dici nequit. Quando enim
 juxta illud Philosophorum Coryphæi, Platonis, qui dicere soli-
 tus est: *Tunc demum Respublicas beatas fore, cum eas aut Philoso-
 phi cepissent regere, aut qui regerent Philosophari*, docti & periti
 Viri in Republica clavum tenent, & unicuique suum, pœnas
 malis, & præmia bonis tribuunt, illi, qui aliquem humana
 contemnere & pleno gradu ad divina properare docent, doctri-
 næ puritate & vitæ sanctimonia nitent, & cives ac incolæ debi-
 tam præstare obedientiam, & ut Mureti verbis utar, in Terris
 vitam cœlestium imitari, sedulam collocant operam, terque
 quaterq; beatam, Urbs ista se jactitet necesse est. Habitat ibi, uti
 nobilis ille Judæorum historicus, Josephus autumat, dicens:
Cum quibus Justitia cum illis Deus est, hujus universitatis autor
 & effector, ipsos contra insultus ruetur hostium, & quicquid
 appetunt, largitur. Talis, *Silesiæ Metropolis, VRATISLAVIA*,
 cum sit, illam, quantum id quidem in nobis positum erit deli-
 bare, animus est. Faxit proa, puppisque negotiorum omni-
 um!

S. I. **C**um omnibus in rebus ordine procedendum & impri-
 mis à Nomine uti cum Platone (b) & (c) Stagirites Phi-
 losophus, censet, auspiciandum sit, necessum erit, ut antequam
 rem ipsam aggrediamur, Etymologiam VRATISLAVIÆ evol-
 vamus.

A 2

(a) Justinus lib. 36. c. 2. (b) Plato, in Cratylo. (c) in libris suis a-
 naliticis.



vamus. Certant verò hic maximè Scriptores inter se, ita tamen ut plerique in ea versentur opinione, Urbem nostram *Budorgis* antiquitus appellatam à *Vratislao* Boleslai filio, *VRA TISLA-VIAM* vulgo *Breslaw* nuncupatam fuisse. Ptolomæum jam suo tempore civitatis alicujus *Budorgis* vel *Bidorgis* mentionem fecisse, omnibus notum. Hanc v. quia cum *Vratislavia* coincidit eandem prorsus esse cum *nostra*, & à Principe Lygiorum (cui *Budorgis* l. *Bidorgis* nomen erat) primo conditam & denominatam fuisse *Curæus* & ex eo *Schikfufius* suspicantur. Interim *Duglossus* diligentissimus alias rerum Polonicarum Scriptor, Urbem Nostram à *MIESLAO* Polonorum Duce ante Annum Nativitatis Christi millesimum primum, exstructam fuisse, assertum ivit; Verum n. verò vetustissima monumenta & ædificia nonnulla, ad *Viadrum* hodiernum quæ visuntur, quia antiquiorem ætatem evincunt, cordatiores scriptores de restauratione potius, quam prima exstructione id intelligunt. Et quoniam *Vratislaum* Bohemorum Regem ab eo tempore quo magnâ *Poloniæ* partem subegit, Urbem Nostram augustam initio, augustam præcipuè reddidisse, ædificiisque quamplurimis ornasse, *Annales Patriæ* constanter referunt, *Vratislaum* hinc *Budorgin* à suo nomine *Vratislaviam*, (quemadmodum *Constantinus M.* *Byzantium Constantinopolin*) appellasse, conjiciunt.

§. II. Fuit autem non tantus ab initio muri ambitus & splendor qualis nunc cernitur, cum & ab illa restauratione varie ampliata legatur Nostra *URATISLAVIA*. Etenim post irruptionem Tartaricam summopere muris & portis lapideis corroboratam fuisse, & archiva Urbis & interioris muri reliquæ hodiernum superstites, id ipsū abunde testantur. Nunc coctili muro circumdata, atq; interfluentis aquæ fossatorum altitudine undiquaq; munita, ut cum præcipuis *Germaniæ Civitatibus* contendat, imo secundum *Mich. Piccartum* (*in comm. an Polit. Arist. lib. 2. c. 8.* palmam (cum sola *Monaco* communem sibi) omnibus cæteris quantum usquam in terra *Germanica* est Urbium præripiat. Portas probe munitas habet novem & ultra sexaginta *Turres*, quæ opportunis in locis exstructæ, ad impetus hostiles arcendos non parum inserviunt.

unt.

une. Formam habet ovalem eamq; amplissimam & spatio-
sissimam. Ambitum Norimbergæ aliquanto majorem.

§. III. Sita est Illustris hæc Urbs in inferiori Silesia me-
ditullio & Umbilico quasi totius Provinciae, planitie amœ-
na & jucunda ad Viadri & Olæ confluentes sub Virgine, &

Mercurio, Climate 7 Elevatione Poli 51. 7. Longitud. 41. 41.
Unde & aerem ibi non crassum, impurum, turbidum l. nebulosum
d. tepidum & aliqua ex parte cum aere in Italia (Curæo & Schik-
fusio testibus) convenientem esse, constat; Imo eandem
propter constitutionem cœli, Curæus persuasum habet & in-
genia Silesiorum (præprimis a. Vratilaviæ) ut plurimum media
inter sanguinea & Melancholica esse, atq; ob id plerumq; in
illis, quæ doctrina & usu non sunt exculta, naturalem quan-
dam tristitiam, morositatem & δυσωπίαν cerni. Verum si
accedat cultura ex liberali institutione & asvefactione non
solum optime esse omnium artium capacia; verum etiam ac-
cipere elegantem quandam dexteritatem, ad res magnas effi-
ciendas. Hujus rei testis Communis ille Germaniæ Præce-
ptor, Philippus Melanchthon, ad Henricum Lignicensium Du-
cem in epistola quadam ita scribens: *Non alia gens in Germa-
niâ plures habet eruditos Viros in tota Philosophia: Et Urbs URA-
TISLAVIA non solum habet artifices industrios & ingeniosos cives
peregrinatores, sed etiam Senatum munificum in juvandis Littera-
rum & artium studiis. Et paulo post: Nec in ulla parte Germa-
niæ plures ex populo discunt & intelligunt doctrinas. Multi et-
iam ad Poesin & Eloquentiam idonei sunt, Ursini, Logi, Rosini,
Langi, carmina doctissimi viri in Italia laudarunt. Amœnitate
quoq; insigni Vratilavia gaudet non solum propter adja-
centes silvas & hortos, sed etiam propter Campum Martium,
ante portam Viadrinam, ubi cives sclopetis & tormentis di-
spodunt, ac alias res, quas singillatim percensere, dies nos
deficeret.*

§. IV. Sicuti v. splendida Civitatis, tam publica, quam
privata, maximum ornamentum sunt ædificia: Ita non minus
Nostra de tali ornatu sibi gratulari habet. Quam magna enim



& egregia, in sinu foveat ædificia, liquidò constat. Inter hæc
 a. & quidem sacra (d) teste Schikfusio primum obtinet locum,
 Basilica quæ vocatur Johannea. Hæc ab Episcopo V Valtero,
 Anno Recuperatæ gratiæ 1154. exstructa & ab Episcopo An-
 drea Jerino Svevo, Theologiæ Doctore & Decano, Anno 1591.
 arâ argentea ornata fuit. Hanc ordine sequitur altera, quæ
 nomine gaudet divæ Crucis. Hujus Conditor fuit Henricus
 Probus, Dux Vratislaviæ. Templorum Parochialium intra
 Civitatem vices primas sustinet, Templum Elisabethanū, quod
 Anno 1293. ædificatum inq; idipsum doctrina Evangelica per
Ambrosium Moibanum celeberrimum Theologum introducta
 fuit. Hic notandum, turris (quæ huic adita & quoad longi-
 tudinem & crassitiem omnibus antefertur) cacumen cum te-
 cto Anno 1529. decidisse, neminem tamen præter felim, oc-
 cidisse. Quæ miraculosa historia, sub ipsa Turre in atrio Tem-
 pli depicta & sequentibus versiculis inclusa est:

MIRABILIS IN ALTIS DOMINUS.

Collapsa est Turris Syloë madefacta cruore

Pyramide hæc nostra nemo cadente perit.

Nam jussu Domini exceptam, cui gratia soli,

Angelicæ molem, deposuere manus.

Est & auditorium in hoc templo Theologicum in quo hodie
 Nobiliss. DNN. RHEDIGERI Bibliotheca exquisitis libris tam
 impressis quam manuscriptis Numismatibusque antiquis re-
 fertissima reperitur. Templum secundum parochiale illud est
 quod nomine Maria Magdaleneum venit. Hoc (cætera pe-
 plo silentii ut involvam ornamenta) Bibliotheca gaudet insi-
 gni, cujus foribus versus sequentes inscripti.

Salve quisquis ades, pratū tibi nobile monstro:

Quot flores, totidem cernis in orbe libros.

Hic animū pasce, atq; hic mella liquentia fuge

At nocitura tibi quæso venena fuge.

Nosce Deum, mentis fontem tuque excole mē-

Me, si vis, auge: Sed spoliare, cave. (tem

Præter

(d) Schikfusius in *Annali Sil* lib. 4. c. 8. p. 48. (e) Schikfusius
 lib. 3. c. 11 p. 29.

Præter hæc, adhuc unum, apud Neapolitanos D. Bernharðo consecratum. Illud, adhortante Johanne Capistrano Anno 1453. ab incolis Breslæ exstructum, & fratribus Minorum de observantia concessum fuit. Qui tamen Anno 1522. rursus extrusi sunt & ex Monasterio Templum parochiale, ex cœnobio valedudinarium factum est. Reliqua Monasteria quocunque etiam veniant nomine, & Gymnasia, tum Elisabethanum, quam Magdaleneum: è quibus omnibus tanquam è Durateo illo equo felicissimus Doctorum hominum proventus: qui prima eruditionis fundamenta in Silesia posita ad summa deinde cujusvis doctrinæ fastigia perduxerunt, Ecclesiamq; & Rempublicam, in partibus ejus sibi creditis, dextre ac feliciter gubernarunt, supersedere, animum nobis induximus. Consideranda n. adhuc sunt ædificia profana, quorum vices primas sustinet, cultissima Curia, in maximo circo quæ Turri excelsa, & nimis artificioso exornata est horologio, Arx Cæsarea, juxta Viadrum, quæ muris, prævalidisque propugnaculis circumdata, & contra hostium insultus, dolos, technasque munita est. Non minus etiam duo Armamentaria, nec non Granaria, Domus monetæ, Xenodochia quæ intra Civitatem & illud quod ante portam est & nomen tenet à bundecim millib; puellis, ut & Cisternæ, cella Schvidnicensis & Libra. Privatas ædes quod concernit, adeo commodæ, venustæ, amplæ ac artificiosæ sunt præsertim in foribus, ut bene de illis scripserit David Sigismundus Casovius:

Arcibus æquandæ sunt, & sunt turribus ædes

Principis est magni Regia quæque domus.

§. 5. Flumina quibus irrigatur Vratislavia sunt Viadrus & Ola. Odera sive Viadrus vulgo die Ober/Silesiacarum aquarum Regnator, oritur non procul à vico cognomine, Oder/in confinio Moraviæ & Silesiæ, & per hanc, perque Marchiam inde ac Pomeraniam ulteriorem permeans infra Stetinum, auctior aquis factus, nomine ubiq; suo in Venedicum sinum irrumpit. Currens Ostram, Elsam, Oppam, Nissam utrumq;, Olam, Strobam, VVeidam, Bartham, Boberum, aliaque minora flumina in se recipit atq; exhaurit: & Oderbergam, Ratiboriam, Coslam Oppoliã, Bregã, Nostram Vratislaviã, Leubusium, Steinaviã, Kobenam

Kobenam, Glogoviam, Beuthenam, Crosnam, Francofurtū,
Grippenhagen & Stetinum Urbes oppidaq; non ignobilia præ-
terfluit: Agris vicinis non inutilis, & piscosus affatim: Sed ubi
l. largiori imbre l. solutis nivibus intumuit, late per adjacentes
campos:

Sternit agros, sternit fata læta boumq; labores
præcipitesq; trahit Silvas

Ola sive Olava vulgo die Olaw / ad Monsterbergam oritur &
Henrichoviam, Strelam, VVansenam, Olaviam præterit: Vra-
tislaviam intermeat, eandemq; non modo incredibili diverso-
rum lignorum copia, sed & piscibus varioq; omnis generis cõ-
meatu magno civium commodo, juvat. Præterea fontibus
Nostra abundat saluberrimis, quippe cum proximè ante Urbem
& multæ reperiantur scaturigines & intus etiam multi tum pu-
blici tum privati singulorum civium putei sint, ut vix domus si-
ne aqua propria reperiatur.

§. 6. Victum itemque vestitum quod concernit; Victus, u-
ti in tota Silesia, ita præprimis Vratislaviæ mundior & elegan-
tior quin etiam parabilior, quam inter alias gentes. Ditiorebus
& Nobilibus ampliora prædia possidentibus victus dapfilior &
preciosior, ut qui mensas cum alitibus domesticis, tum feris a-
nimalibus avibusq; & piscibus lautioribus, talibusq; aliis, in-
quibus permagnus est aromatum, saccari, & aliorum condi-
mentorum usus, cumulate instructas habent. Nec oleribus ex-
quisitis eæ carent, aut bellariis, aliisq; ciborum deliciis, ac cu-
pediis non magis domi natis quam aliunde evectis. li v. quibus
modulus culina est, aliis quidem utuntur cibis, sed tamen adeo
luxuriose ut minime mirum aut novum videri debeat, si non
nulli, comesis patrimoniis posteris suis parum præter luctum &
querelas relinquunt. Accedit cerevisia, quam vulgus adpellat
Scheps / ac libenter bibit omnis plebs, & inter triticeos potus
in Silesia præcipuam laudem habet: De qua sane nihil minus
dici potest quam quod de cerevisia Teutonica Julianus Au-
gustus in lepido & arguto epigrammate;

εἰς δῖνον ἀπὸ κελῆς
 Κεῖν & νέκταρ πὸ δάδαυ δὲ τέρυον.

Rotus enim sapidus, gratus & jucundus nec sibi magis sedanda
 quam robori & salubritati quaerenda, praesertim ubi lupulo Sa-
 lictario bene fuerit temperatus: qui eam ob causam plurimus
 ad vicinos asportatur. Nec minus ea quae vulgo appellatur,
 Weisbier/oder Stehr. U & Vinum, ex Hungaria, Austria, &
 Moravia advectum. Nec non Rhenense, Rhoeticum, Italicum,
 Hispanicum, Canariense & Creticum, quae Vratislaviensibus ja
 olim privilegii loco ab Henrico VI. Duce, concessa sunt,
 daß sie nicht allein essen und leben/sondern auch wohl essen und
 leben mögen. Vestitus varius est. Saepè quippe pro tempore
 variatur cum qualitate tum forma & ritu. Nolumus a. nunc
 de his plura: Ne intempestive censorium opus objurgandis mo-
 ribus suscepisse videamur.

§. VII. Quemadmodum a. Civitas, licet pulchritudine pul-
 chrior sit absque incolis; qui virtute ac pietate nitent, nihil est:
 Ita nunquam de fuere qui Breslam & virtute & Pietate non or-
 naverint. Senatus n., cui loco Symboli, illud Ciceronis: Ni-
 hil est omnibus rebus humanis praclarior aut praestantius, quam de
 Republica benè mereri, sedulam semper collocat operam, Deo,
 quae sunt Dei, hominibus, quae sunt hominum tribuere, ut hinc
 inde haud malè scripserit Poëta:

Formosi pecoris custos formosior ipse.

Einer schönen Heerd' ein schöner Hirt.

Am Nath zu Breslau funden wird.

II qui in statu Ecclesiastico vivunt, vita & doctrina aliis prae-
 cent; Civesque nil nisi bonos mores, concordiam, & obedi-
 tiam erga Magistratum, amplectuntur. Liberi eorum, ab in-
 fantia statim virtuti asvescere incitantur. Pueri ad paedagogi-
 am & Magistros mittuntur, & primis literarum elementis im-
 buuntur. Puellae etiam vel in Scholis l. domi vernacula lin-
 gua legere, literas pingere & numerare discunt. Adultiores
 puellae, rei familiari & sexui consentaneis artificiiis, qualia sunt,
 nere,

B

nere, acu pingere, texere, coquere &c. manus admovent. Mares v. vel ad doctrinarum studia, quibus Ecclesiae ac Reipublicae quandoque usui possint esse, admoventur, vel militiae, aut mercaturae, aut opificiis mechanicis aliisque manuariis artibus aut Principum denique & procerum ministeriis sese addicunt. Hinc inde tot eruditi, & ad omnes actiones humanas apti exsurgunt Viri, qui Patriae magna cum utilitate praesse, seque in his terris immortales reddere queunt.

§. VII. Nec minus etiam propter opes & Mercatus Vratislavia Celebris est. Multi sunt incolarum qui Mercaturae operam navant, & magnum & auri & argenti colligunt acervum; quibus loco Symboli illud illius purissimi aevi cupidis & delicatioribus venustatis antiquae flosculis apprime affluentis non esse videtur: *Pecuniam in loco negligere maximum sepe lacram;* Sed eruditissimi Scriptoris, elegantissimi Poetae & censoris morum liberrimi & acutissimi (f)

Interea pleno cum turget sacculus ore
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit

Et minus hanc optat qui non habet ---

Patresfamilias etiam, propter pecuniam, ingens generis humani bonum, rem familiarem diligentissime curant: adeo ut indefinenter laborent. Non a. solum viri sed etiam matronae ac matresfamilias: quibus plerisque pulcherrima diligentiae aemulatione flagrantibus unum hoc studium est: Ut cum negotiis maritorum rationem parem faciant, eaque cura sua majora atque meliora reddant. Quapropter Vratislavia divitiis scateret, & jure meritoque auri fodina dici potest. Quid multis? *Vratislavia* (Henelii (g) verbis utor) vulgo *Breslaw* / totius *Silesiae Epitome*, & quasi umbilicus ac meditullium provinciae, tantum reli-

(f) *Juvenalis Satyr. 10.* (g) *Nic. Hen. Silesiographia cap. IV. p. 31.*

126A.

reliquas inter civitates, quantum ut ait illè, inter viburnia cupressi: Et ob id non solum ὀμφαλὸν, quomodo Delphos olim ὀμφαλὸν γῆς dixere, sed & ὀφθαλμὸν Silesiæ immo Silesiæ Silesiam jure mertissimo eam adpellare, quodque de Bais Martialis hoc mihi de Vratislavia audacter citraque invidiam usurpare licet:

Ut mille laudem Flacce versibus Breslam,
Laudabo digne non tamen satis Breslam

§ IX. Cæterum Politix statum quod concernit *Vratislavia*, adeo conveniens is est ut propter eundem (P. Bertio teste) Sigismundus Imperator Romanus eam non modo *Regulam morũ, exemplar honestatis, nec non speculum modestie humana, sed & aliarũ omnium civitatum jubar quoddam splendidissimũ* appellarit, tantoque elogio Imperatore unice digno ornare, haud dubitavit. Regitur Urbs à Magnifico Senatu, in quo Præsidem (qui summam veluti præturam, vel Dictaturam, partim jure successionis partim electionis obtinet) Consules, Triumviros, Octoviros, Decemviros, Scabinos, Ædiles, Tribunos plebis & id genus magistratum, quibus olim post exactos Reges, Romana Respublica utebatur, reperire licet. Præsescum Consulibus de summa gubernatione dispicit, decreta omnis generis ad bonum Civitatis publicum condit & jus in causis controversis arduis Civium ultimo dicit, Scabini judicia tractant lites dirimunt, crimina excutiunt & inductas in judicium controversias decidunt, atque ita omnibus civibus de salute eorundem prospiciunt. Sic magna Authoritate, prudentia & Virtute pollent, amplissimi Syndici, quos amplissimus Ordo Vratislaviensis, in Republica gerenda, sibi adjungere & sapissime ad Clementissimum Cæsarem ac alios principes ablegare solet. Ita subalternorum Magistratum administrationes sustinent & consultissimi Secretarii, aliiq; præstantissimi à libellis & epistolis Viri. Civium præterea quoq; benè moratorum haut exiguus est Numerus, qui in varias Tribus (quas Zumstas appellant) divisi, Senatui debitam præstant obediens

B 2

unde

tiam Unde ex his aliisque; Vratislaviam nostram habere Rempu-
blicam eamque Aristocraticam, ut colligamus, non est quid du-
bitemus.

§. X. Cæterum Reipublicæ vox, uti à variis varie ita
præcipue ab Aristotele tribus modis sumitur & quidem vel 1. pro
omnibus rerum publicarum formis rectis pariter ac vitiosis vel
2. pro rebus publicis solūmodo rectis vel 3. pro statu justo ac toto
populari cui Democratia opponitur; proinde ne ambiguitas
nobis imponat, pro varia acceptione Aristotelica monemus,
eandem non sumi hoc loco in arctissima illa & nimis ri-
gorosa significatione, qua ordinem Civitatis cum cæterorum
tum maxime ejus qui summam & absolutam potestatem habet;
ita n. nostra quia Superiori potestati est Subjecta & ab invi-
ctissimo Cæsare dependet, eo nomine insigniri haud pos-
set, cum ne, liberæ Imperiales hac, ratione tales dicendæ nec
ulla in toto Romano Imperio Urbs reperiretur eo modo quæ
Respublica posset appellari, si omnis Respublica deberet esse
à se ipsa & sui juris, præter Deum superius nihil agnoscens.
Verum enim vero cum Aristoteles citato in loco Rempublicam
definiat habito respectu ad sua tempora, inter præsens & præ-
teritum, sive id quod fuit & nunc est cautè erit distinguen-
dum. Etenim Imperium superioribus seculis quoad modum
gubernandi cum longe aliter se habuerit, quam hodie quid mi-
rum si etiam Respublica salva ejusdem substantia aliquando a-
liter atque aliter se habeat. Adeoque ex eo quando hodie Civi-
tas in Imperio Romano Germanico a superiore, cui Homagium
præstat tenetur hoc, tantum in se habet quod eadem non sit Res-
publica absoluta non v. quod prorsus non sit Respublica. Neque
n. ex quovis Homagio colligi statim potest municipium, quip-
pecum homagium fidelitatis non statim inducat totalem sub-
jectionem, exemplo Hamburgensium, respectu regis Daniæ sed
homagium tantum servitutis. Quocirca quia essentiæ Reipubli-
cæ nihil derogat si eandem sentu Aristotelico ampliore per or-
dinem imperantium & obedientium, quo Nostra gaudet defi-
niamus, eamque Reipublicæ nomine insigniamus. Ordina-
tio v. cujuslibet formæ quia se maxime manifestat in potiore e-
jus

jus gubernationis parte, quæ alias dominium dicitur habere atque ab eadem, postea nomen suum sortitur. Proinde in Nostra quia non potior est populus, nec summa domini penes unum, sed pauci Optimates ad salutem publicam omnia dirigunt, Aristocratica Respublica optime dici potest. Ubi tamen iterum nobis Contrariari videtur Aristoteles, Aristocratiam Imperium summum optimatum vocans. Verum dicitur ab eodem Imprimis, propterea tantum ut discernatur à societate nûde tali. Siquidem omnis Respublica societas, non tamen omnis societas Respublica, multo minus Imperium est. Sic Imperium summum, eandem vocat, ut distingvatur Respublica à Municipiis, quæ simpliciter & absolute Respublicæ dici nequeunt, cum hæc unice ab eo cui nimis subjecta pendeant nec, ullam potestatem habeant.

§. XI. Quemadmodum autem sæpe fieri solet, ut non omnes in una familia vel in una civitate, unius sint Religionis: Ita etiam comparatum est cum Vratislavia, Non solum enim ibi Lutherani, sed etiam Pontificii sunt. Lutherani, ex clementiâ potentissimi Cæsaris, libero utuntur Religionis exercitio, & Senatui debitam præstant obedientiam. Ii autem qui cathedræ Petri, quam fingunt Romæ esse, plus justo faventiores sunt, liberum quidem Religionis quoque habent exercitium; Verum Senatui, quia Politici eorum, Personas Ecclesiasticas à potestate Civilis Magistratus, etiam Christiani, & consequenter ab Homagio exemptas prorsus esse, absolute & ad hæreticos asserunt, obedientiam denegantes, Episcopum, qui nullum agnoscit superiorem, Magistratum eorum esse, autumant.

§. XII. Talis igitur cum perniciosus, hos, occupaverit error, Senatus, cujus maxima cura, Religionem, juxta illud illius Philosophorum coryphæi, Aristotelis (h): *Necessariæ curæ sunt, circa rem divinam, circa rem bellicam, circa redditus publicos & impensas, circa forum, circa urbem, circa portas, circa Religionem, propagare & tueri videtur esse, sedulam collocat operam, ut vera Religio, san-*

eta & illibata fervetur, nec permittit, ut contagiosa hære-
seos lues veritatem Divinam obfuscet.

§. XIII. Hæc res autem eo felicius ur procedat, Sa-
cerdotes, quibus cum (i) exulceratissimæ Reipublicæ cha-
racter sit defectus Sacerdotum, doctrinæ & legis, Ecclesia
carere nequit, vocat, &, non solum, in ditandis templis, sed
etiam iis liberaliter sustentandis, adeo religiosus est, ut vix
dici queat. Clotarius Rex Gallia monile habuit: Cor pu-
nicei coloris in campo candido: Ex corde duæ spicæ pro-
micabant; una à dextris aurea, & loco aristarum radios so-
lares habens, cum Lemmate: Et Lucē & ardore. Altera
vero spica à sinistris adamantina; habens aristas æneas cum
Lemmate; Nec luce, nec ardore. Prima spica pietatem
notat fervore & luce boni exempli splendidam. Secunda
Magnanimitatem significat, quam nec ardor adversitatis,
nec lux prosperitatis potest evertere. Tale monile & Senæ
tui est. Pietatem enim, quæ, teste Poëtarum Latinorum,
Antesignano, Virgilio (in Ætna)

-- -- -- homini tutissima Virtus;
plus auro semper deamat obryzo, æqua animi lance secum
trutinans, illud Philosophorum quæ Roma vidit Maximi
(k): Nulla vis major Pietate vera est; Nec mirum: Ute-
nim uniones, tametsi in mari nascuntur; Tamen plus ha-
bent cognationis cum cælo, cujus faciem reddunt; Ita pius
ac generosus animus magis à cælo pendet, unde ducit ori-
gnem: quam à terra in qua vivit. (l)

§. XIV. Cum autem ad res sacras, ad rerum divina-
rum procurationem, uti loquitur Aristoteles, (m) non so-
lum Sacerdotes, sed etiam Scholæ, quæ cor civitatis, & eo-
rum ministri pertineant, Senatus quoque, quia sunt Pie-
tatis omnisque liberatis doctrinæ, officinæ, eas conservare,
propagare, atque tueri, enixe operam navat. Testantur e-
nim id, duo Gymnasia, & Elisabethanum, & Magdalena-
um ex

(i) 2. Chron. 18. v. 3. (k) Seneca in Thyiste. (m) 7. Polit. 5. §.

um, ex quibus tanquam ex fonte quopiam, vel equo troja-
no multi præstantissimi Viri, Theologi, Juris consulti Me-
dici Philosophi, Philologi & Poetæ nullo non tempore sunt e-
gressi. Immo Senatus bonis literis & studiis adeo favet, ut
& Academiam Theatrum pulcherrimum ingeniorum at-
que virtutum, erigere, olim voluerit; idq; in effectum
diduxerit male nisi hoc ipsum invidia Polonorum aliorumq;
volorum Impedivisset Bella tandem Nostra etiam experta
est varia non solum eo tempore quo, tres Potentissimi Reges,
Hungarorū Matthias, Polonorum Casimirus, Bohemorum
Ladislaus exercitus huc adducentes de silesiæ Imperio con-
tenderunt; sed & aliis tēporibus præcipue tricennali præterita
Armorum rabie, nec tamen usquam non sine singulari, infi-
nitè Maximi Numinis Providentia expugnata est.

Hæc plenius declarare possemus. Sed quia obstat pagel-
larum angustia, nobisque illud in mentem venit: Vi-
no vendibili non opus est suspensa hedera, finimus, cum
verbis Johannis Michaëlis (n) Bruti, ad Andream Du-
dithium Episcopum in Hungaria, ita scribentis:
Vratislavia silesiorum est Metropolis, in
qua constituit Deus exemplar unicum Ju-
stissimæ civitatis & moderatissimæ, ubi
viget Lex, & Magistratûs Authoritas, ho-
nos virtuti habetur, nequitia plectitur, nō,
personarum sed rerum discrimen decernit,
aut præmium aut pœnam, ut neque nobi-
litas peno divitiæ improbitati subsidio, ne-
que præmio obscuro loco emersa arceatur
virtus. Beata v. civitas, quæ cum inter mul-
tas opulencia & opibus, frequentia & nu-
mero

(n) Schikfusius c. 4. in fine.



A 266

mero civium excellat : Ita optimis legibus temperata viget : Ut in singulis civibus universæ civitatis Majestas , in civitate universa privatorum temperantia, pudor, gravitas, quasi non adspectu conspiciatur. Equidem haud videar mihi plus æquo tribuere, si id dicam quod res est, me Italiam lustrasse, Galliam, Germaniam, Hispaniam, Angliam regiones fere omnes, unde sumi documenta certa, ad vitam recte & cum laude agendam, possint, neque adhuc cum uno ita multæ sint, quæ hanc civilibus aliis ornamentis æquent, quæ opibus & potentia præstent, per paucæ ullam usquam hac una graviolem, sedatiolem, temperatiolem, videre licuisse, id quod optimis gentium institutis, privatorum moderationi & æquitati est tribuendum.

SOLI DEO GLORIA.

AL

107



Q. K. 397, 19.

X 19

VR
S

DIS

In C

DN. M
Silesio

In A

JOHANN

Ex Officin

RICA

VIA
CO.

ademia

hmann/
eternum

cit
Februarij

rsberger /

HAKEN.

II n
3587

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK
HALLE
(SALE)

M. 6.

